

KITT BOEL STINE CLASEN BIRGITTE KORNERUP JØRGENSEN PETER WESTENHOLZ

INKLUSION I SKOLEN

Praksisnær guide til fællesskaber

DANSK PSYKOLOGISK FORLAG

INKLUSION I SKOLEN

KITT BOEL • STINE CLASEN • BIRGITTE KORNERUP JØRGENSEN • PETER WESTENHOLZ

INKLUSION I SKOLEN

Praksisnær guide til fællesskaber

DANSK PSYKOLOGISK FORLAG

INKLUSION I SKOLEN

Praksisnær guide til fællesskaber

Kitt Boel, Stine Clasen, Birgitte Kornerup Jørgensen og Peter Westenholz

© 2013, Kitt Boel, Stine Clasen, Birgitte Kornerup Jørgensen, Peter Westenholz
og Dansk Psykologisk Forlag A/S

Forlagsredaktion: Lone Berg Jensen

Grafisk layout: Louise Glargaard Perlmutter/Louises design

Tilrettelæggelse og sats: Lone Bjarkow/Louises design

Illustrationer og vignetter © Peter Westenholz

Omslag: Janne Hiort

Sat med Minion Pro og Trade Gothic

1. udgave, 1. oplag, 2013

ISBN 978-87-7706-879-9

Tryk: Specialtrykkeriet Viborg A/S

Printed in Denmark 2013

Alle rettigheder forbeholdes. Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner eller virksomheder, der har indgået aftale med Copydan Tekst & Node, og kun inden for de rammer, der er nævnt i aftalen. Undertaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.



INDHOLD

FORORD	9
INDLEDNING – NÅR PÆDAGOGIK DEFINERES SOM ET MØDE MELLEM MENNESKER	11
Nytænkning – re-tænkning	11
Det fælles og det individuelle	12
Menneskesyn	13
Mod	13
Folkeskolens Fællesskaber	13
Læservejledning	16
1. KOMPETENCEUDVIKLINGSPROJEKTET FOLKESKOLENS FÆLLESSKABER	19
Baggrund	19
Organisering	20
Udvikling som ringe i vandet	24
2. INKLUSION	25
Hvis inklusion er svaret, hvad er så spørgsmålet?	25
Problemet med segregering	28
Ramt, rørt eller rystet – forsvar for skolen for alle	29
Inklusion er at høre til	31
Kompetenceudvikling af den inklusive praksis – hvordan?	32
Prøv det	34
3. LEDELSESKOMPETENCE	35
Case	35
Om at tage ansvar, forpligte sig og respondere	36
Hvorfor ansvar, forpligtelse og respons?	37
Det ansvarlige tankesæt i praksis	40
Prøv det	41

4. RELATIONSKOMPETENCE	43
Case	43
Anerkendelse – ved vi egentlig, hvad det er?	44
Hvem har ansvaret for anerkendelsen?	46
Ligeværdighed og asymmetri	48
Prøv det	49
5. DIDAKTISK KOMPETENCE	51
Case	51
Hvilken metode?	52
Mod til at turde – procesdidaktik	53
Procesdidaktik i praksis	55
Didaktisk kompetence i inklusionens navn	56
Prøv det	57
6. FORÆLDREINDDRAGELSE	59
Case	59
Forældrefællesskaber	59
Forskellighed er en styrke	61
Prøv det	63
7. FORANDRINGSAGENTEN OG MODSTAND	65
Case	65
Modstand	66
Prøv det	70
8. DEN REFLEKTERENDE PRAKTIKER – ET INKLUSIONSVÆRKTØJ	73
Case	73
Pædagogisk praksis og refleksion	74
Den reflekterende praktiker	75
Falsifikation	77
Inklusionsunderstøttende facilitering af refleksion i praksis	79
Prøv det	80
9. LÆRING Gennem VIDENDELING	83
Case	83
Systematisk videndeling	85
Prøv det	88

10. LÆRING GENNEM PRAKSISBESØG – DE ÅBNE DØRE	89
Case	89
Handletillid og den fejlagtige fejlopfattelse	90
Antropologisk læring	92
Ligeværdighed og praksisfællesskaber	94
Facilitatorens rolle ved kollegabesøg	96
Prøv det	97
11. RAMMERNES BETYDNING FOR INKLUDERENDE LÆRINGSMILJØER	101
Case	101
Balancen mellem modsætninger	101
Indgangsdøren	102
Rod	103
Tre grundvilkår	104
Prøv det	107
12. FLOW OG OPMÆRKSOMHED	109
Case	109
Hvad er Flow, og hvorfor er det relevant i denne bog?	111
Opmærksomhed	113
Hvorfor bruge flowteori i inklusionsøjemed?	113
Welcome to the Jungle!	114
Et eksempel på flow i folkeskolen	119
Prøv det	120
13. SIMPLICITY	121
Case	121
Hvad er simplicity, og hvorfor er det med i denne bog?	122
Ambitioner – en bagside af medaljen?	123
Enkle bud på simplicity i praksis	124
Prøv det	127
14. NYTÆNKNING	129
Case	129
Radikalt nye ideer	130
Teori U	131
Den Kreative Platform	134
Facilitator	137
Prøv det	138

15. EXCELLENCE – OM VIGTIGHEDEN AF AT STRÅLE	139
Case.	139
Selvtillid.	140
Mod	141
Søg hjælp, og vis hjælpsomhed	141
Begå fejl!.	142
Søg aktiv feedback	144
Prøv det.	145
 16. HVORNÅR ER MÅLET NÅET?	 147
 17. ØVELSER	 151
Gruppeøvelser.	152
Individuelle øvelser.	173
 FORFATTERNE	 183
TAK!.	184
LITTERATUR.	185
STIKORD	191

FORORD

Fællesskaber spiller en afgørende rolle – på arbejdspladsen, i fritidslivet, i nabola-
get, i dagtilbuddet, i skolen – og de udgør mere end nogensinde en afgørende
platform i forhold til at udvikle og uddanne alle børn og unge. Samtidig er fælles-
skaber generelt under pres i dagens samfund, både politisk, kulturelt, religiøst og
ikke mindst pædagogisk. Pladsen er blevet mere trang i ganske mange fællesska-
ber, og grænsen er ofte hårfin mellem at være inden for eller uden for fællesskabet.

I lyset af det er inklusion og fællesskaber i folkeskolen derfor til diskussion
i bred almindelighed og konkret i pædagogiske sammenhænge. Skal målet om
øget inklusion lykkes efter hensigten, ligger nøglen i kompetenceudvikling af
lærere og pædagoger. Hvis læreren og pædagogen har en oplevelse af at være
klædt på til opgaven, tør de også tage udfordringen op. Så enkelt og alligevel
svært er det at arbejde med inklusion og fællesskaber.

Denne bog er vigtig, fordi den giver nogle konkrete bud på, hvordan man på
skolerne kan arbejde med forudsætningerne for fællesskaber. Og den er vigtig,
fordi den tager fat, hvor det både er svært og nødvendigt, nemlig i en overbevis-
ning om, at vejen til øgede kompetencer ligger i, at vi åbner dørene for hinanden
og involverer os i hinandens praksis og reflekterer i fællesskab.

Det kræver både mod og vilje, og de erfaringer, som bogen bygger på, viser
også, at resultaterne kommer ad den vej.

Jeg håber, bogen vil blive brugt rundt på landets skoler til både inspiration og
opfølgning på arbejdet med udvikling af fællesskaber – og dermed bane vejen
for øget inklusion.

Jan Kirkegaard
Pædagogisk chef
Børn og Unge
Aarhus Kommune



INDLEDNING

– NÅR PÆDAGOGIK DEFINERES SOM ET MØDE MELLEM MENNESKER

Hvordan lærer man at blive en bedre leder af fællesskaber, en bedre relationsarbejder og en bedre didaktiker og dermed blive en bedre ‘inklulist’?

Det traditionelle svar herpå handler om efteruddannelse, kurser, vejledning og måske endda en håndbog. Denne bog rusker op i de traditionelle forestillinger om undervisning, kurser og kompetenceudvikling og anviser i stedet en lang række nye og alligevel gennemprøvede og meget praksisnære principper og metoder til professionsudvikling. Bogen hævder først og fremmest, at kompetenceudvikling bør foregå i nær forbindelse med praksis. Det vil for folkeskolelærerens vedkommende sige: inde i hans eller hendes egen undervisning eller ved at se en kollega undervise, og efterfølgende sammen reflektere over det set og dyrke det, der virker. Bogen kommer med konkrete ideer til, hvordan man som underviser kan udvikle sin egen praksis, når man er stillet over for en stor pædagogisk udfordring som f.eks. inklusion. Det vigtigste instrument i en sådan professionsudvikling er efter vores opfattelse de praktikere, som man deler fag med, og som man kan inspireres af. Dem kan man lære af, og sammen med dem kan man nytænke praksis. Vi har således brug for hinanden for at blive bedre. I bogen er der mange forslag til øvelser, som man som lærer eller pædagog kan bruge direkte i sit team og i sin kollegagruppe, for herved at øve sig i at blive en god ‘inklulist’. Man kan også med lidt kreativitet bruge øvelserne som konkrete værktøjer i arbejdet med børnene, ligesom man som kursusholder kan benytte bogen som inspiration til at lave inkluderende kompetenceudviklingsforløb.

NYTÆNKNING – RE-TÆNKNING

Det er ikke kun inden for de pædagogiske miljøer, at der er behov for nytænkning. Den tid, vi er midt i, kalder på radikalt nye løsninger på flere områder,

såsom klima, sundhed og økonomi. De løsninger og handlinger, vi kender og udfører aktuelt, er ikke alle lige bæredygtige. Derfor opstår der aktuelt en række nye filosofier og ledelsesteorier, der handler om, hvordan vi kan hjælpe hinanden med at turde gå nye veje, finde nye løsninger, stille nye spørgsmål og få nye svar. Denne evne til 're-tænkning' er blevet et vilkår og dermed en kompetence, der er behov for, når ny praksis i mange af samfundets arenaer skal understøttes og udvikles. Det er naturligvis en kompetence, vi allerede har og anvender, men vi har brug for hinanden til at skabe organiseringer og rammer, hvor vi sammen kan træne denne på én og samme tid analytiske og praktiske kompetence, nemlig 'at turde omstille sig'.

DET FÆLLES OG DET INDIVIDUELLE

Inklusion er et af tidens såkaldte 'buzzwords', og det vækker som regel stærke følelser og holdninger hos de fleste. Inklusion stiller krav om nytænkning i den pædagogiske verden, men definitionen på begrebet inklusion, metoderne til at opnå inklusion, målsætninger og effektmål for inklusion beskrives meget forskelligt. Det er således ikke altid nemt at finde den røde tråd endsige det fælles fodslag i inklusionsdebatten. Mange inklusionsprojekter søsættes i disse år, og mange af dem er drevet af et politisk krav om at tænke nyt i forhold til, hvordan ressourcer benyttes og fordeles mellem de såkaldt 'specielle tilbud' til børn og unge og de såkaldt 'normale tilbud'.

Samtidig er der i det pædagogiske landskab for tiden en tendens til ubalance mellem det individuelle og det fælles. Samfundsmæssigt er der ofte stort fokus på den enkeltes individuelle udvikling og præstationer, og i de seneste år har antallet af børn, som er blevet indstillet til specialtilbud, været stærkt stigende. Diskursen omkring klassefællesskabet og hele skoleårgangens udviklingspotentiale har måttet vige pladsen for det individuelle perspektiv, elevplaner og nationale test.

Denne vægtforskydning mod det individuelle kalder på et fornyet fokus rettet mod det fælles. Sådan må udvikling nødvendigvis være: At der opstår en ubalance, som kalder på fornyet balance. Derfor er det lige nu påkrævet i højere grad at tænke inkluderende og handle endnu mere i fællesskaber, end vi allerede gør. For vi gør det allerede. Inklusion er ikke en ny opgave. Det er slet ikke en opgave, men et vilkår, der har været grundlaget for den danske folkeskole i mange år. Der er både etiske, økonomiske og pædagogiske årsager til, at inklu-

sionsbølgen er relevant og nødvendig i disse år. Alle mennesker har et grundlæggende behov for at høre til og for at indgå som deltagende medlemmer i det fællesskab, der omgiver dem. Inklusion er derfor mere end blot et spørgsmål om pædagogiske metoder og undervisningsprogrammer.

MENNESKESYN

At tale om inklusion er at tale om holdninger og menneskesyn. Inklusion fordrer et menneskesyn, der ser, at mangfoldighed er en kvalitet ved fællesskaber. Inklusion forudsætter også en overbevisning om, at alle mennesker har lige ret til at høre til og lige ret til at deltage. I det pædagogiske arbejde kan mødet mellem mennesker udfordre skolens medarbejders holdninger til mangfoldighed og deres evner til at skabe fællesskaber, hvor alle elever hører til og deltager ligeværdigt. Bogen kan bruges til at træne sig i at omlægge sin skole og sin pædagogiske praksis, således at skolen, klassen og årgangen bliver et mere inkluderende sted for alle.

MOD

At arbejde med en inkluderende tilgang kræver mange ting, men først og fremmest kræver det mod – mod til at turde ikke kende svarene på forhånd og måske til ikke engang at kende spørgsmålene. Bogen handler derfor også om at turde. Den handler om at turde tage ansvar for, at andre tør, ligesom den handler om at bruge sig selv og hinanden, den viden, den erfaring og de professionelle kompetencer, der allerede er til stede, og om at tro på, at det er tilstrækkeligt som afsæt for forandringer, hvis blot vi har mod på at benytte dem på nye måder.

FOLKESKOLENS FÆLLESSKABER

Bogen handler om, at vejen til mere og bedre inklusion går gennem en opkvalificering af skolens personale, men den forkaster samtidig tankegangen om, at inklusion sikres ved, at opkvalificeringen sker i form af traditionel videntilførsel, ekstra ressourcer til støtteforanstaltninger og vejledning ved eksperter. Bogen tager sit udgangspunkt i erfaringer fra 'Kompetenceudviklingsprojektet Folkeskolens Fællesskaber', som bogens forfattere har været med til at gennemføre via deres ansættelse i Aarhus Kommune.

At en skoles medarbejdere bliver dygtigere til ledelse, relationsarbejde og didaktik i konteksten undervisning, er en afgørende brik i en vellykket inklusionsudvikling, men mindst lige så vigtigt er det, at skolens ledelse udvikler pejlemærker og strategier for, hvor man vil hen, og hvordan man understøtter og implementerer inklusion. På samme måde er udvikling af pejlemærker for en kommunes inklusionsindsats af afgørende betydning. Disse organisatoriske brikker i inklusionspuslespillet berøres kun i mindre omfang i denne bog.

Hvordan bliver den enkelte professionsudøver bedre til klasseledelse, relationsarbejde og didaktik, hvis man ikke skal tage på traditionelle kurser eller kan tilkalde eksperter, der kan fortælle en, hvordan man gør? I bogen beskrives, hvordan videndeling og struktureret erfaringsudveksling er en vej til at synliggøre og dele den enkeltes viden, således at den gøres kollektivt tilgængelig. Man har i den pædagogiske verden talt om at videndele i mange år, og vi kender de gode begrundelser for, at praktikere har brug for et fællesskab, hvori de kan udveksle erfaringer: for at hjælpe hinanden med at løse problemer, høre hinandens fortællinger om praksis og undgå 'blinde pletter', reflektere over egen praksis og forbedre den, understøtte fælles forståelse, følge med forandring og udvikling, samarbejde om innovative løsninger, finde synergi på tværs af strukturer, udvikle et fælles sprog, opnå strategisk indflydelse og lade sig inspirere fagligt såvel som menneskeligt.

Videndeling og struktureret erfaringsudveksling mellem ligeværdige professionsudøvere præsenteres her som et potent bud på kompetenceudvikling, der reelt skaber forandring, fordi der er tale om læring, der finder sted *i* praksis, *omkring* praksis og *mellem* ligeværdige praktikere. Vi skal fortsat bruge ekstern ekspertise indimellem, men sideløbende hermed skal vi være mere opmærksomme på og bevidste om, hvordan vi kan optimere vores egen ekspertise i det lokale praksisfællesskab.

Praksisfællesskabet og praksisnær læring er efter vores opfattelse det fundament, der kan styrke handlepotentialet hos det pædagogiske personale i skolen. På dette fundament kan vi højne tilliden og trygheden i forhold til at skabe ny praksis og skabe mod til at turde gøre noget andet end det, vi plejer. Ofte oplever vi, at det refleksive og det praksisnære bliver betragtet som noget modsætningsfyldt og uforeneligt. Refleksion betragtes som regel som løsrevet fra det handlende, og netop denne opdeling forsøger vi at gøre op med. I stedet vil vi i denne bog argumentere for, at refleksion *i* og *over* praksis med udgangspunkt i praksisnære oplevelser og erfaringer både er mulig og virkningsfuld som red-

skab til at øge inklusionen. En anden fordel ved at videndele og komme tæt på sin egen og andres praksis er, at det synliggør den enkeltes kompetencer og ressourcer og samtidig giver mulighed for, at de, som videndeler, kan integrere nye ideer og forståelser i deres egen praksis. Der argumenteres i bogen for, at skolens pædagogiske personale skal besøge hinanden i hinandens praksis og dermed lukke såvel mentale som fysiske døre op for kolleger. Gennem videndeling og praksisbesøg hos kolleger får man ideer og inspiration til egen praksis, og man får mulighed for at reflektere over egen praksis i relation til det, man har set og hørt. Jo flere gange, desto bedre. Det giver handlingstillid at se andre praktisere det, som for én selv er nye ideer, og efterfølgende få rum til at reflektere over disse ideer sammen med en kollega. Herefter styrker det såvel handletilliden som fagidentiteten at gå hjem og prøve det, bede om hjælp til at implementere det endnu bedre, reflektere sammen igen og se mere af andres praksis.

Bogen giver konkrete bud på, hvordan en kollektiv pædagogisk opgave imod øget inklusion kan løses, og målgruppen er medarbejdere i skolen, dvs. nuværende og kommende lærere og pædagoger. Ligeledes er der inspiration at hente for ledere og andre, der som psykologer, konsulenter og vejledere skal understøtte den inkluderende praksis i skolen. Uanset faglighed har vi brug for at 'blive bedre til at blive bedre' og til at optimere og nyudvikle den pædagogiske praksis i reflekterende dynamiske og inkluderende praksisfællesskaber.

Bogen er blevet til som et resultat af de principper, som vi fremlægger. Det betyder, at bogen i sig selv er et produkt af videndeling og systematisk rammesætning, hvorved bogens fire bidragydere har kunnet give det, de havde at give, på netop det tidspunkt, hvor bogen blev til.

Konkret fandt det sted på et internat på Djursland i efteråret 2012, hvor fire fagfolk fra Aarhus praktiserede en vedvarende vekselvirkning:

- mellem at se andres bidrag og vise egne bidrag frem
- mellem hjælp til at blive bedre og tid til at stråle
- mellem refleksivitet og handling
- mellem systematisk rammesætning og improvisationsskrivning
- mellem at tage ledelse og selv lade sig lede.

Bogen er således et produkt af, hvad der kan komme ud af et ligeværdigt praksisfællesskab, der kontinuerligt åbner op, deler, rammesætter og bidrager. Den er

med andre ord et produkt af den praksis, vi beskriver, og dermed et resultat af, hvad der sker, når vi gør det, vi siger.

LÆSERVEJLEDNING

Kompositionen i denne bog er som en god tapas. Der er noget stærkt, noget surt, noget salt og noget sødt. Denne tapas er både til dig, der kun tager nogle få stykker, smager efter og venter med at tage mere, og den er til dig, der sluger det hele og vil have mere med det samme. Oplevelsen af bogen vil være forskellig, alt efter om man vælger ud og afgrænser sig til enkelte elementer, eller om man prøver det hele i dens fulde længde. Uanset hvilken tilgang du vælger, håber vi på, at bogen vil pirre din nysgerrighed, forstyrre din forståelse, irritere din tankegang og vække din refleksion til gavn for dem, der er genstand for din professionsudøvelse.

Bogen som helhed er bygget op således, at der i de første seks kapitler tages udgangspunkt i de temaer og kompetencer, som vi har erfaring for er en direkte forudsætning for at udvikle inklusiv pædagogisk praksis i skolen. Disse kapitler efterfølges af ni kapitler, der hver især gennemgår metoder og temaer, som har relevans i relation til udviklingen af egne kompetencer i forbindelse med inklusion.

I kapitel 1 gennemgår vi væsentlige elementer af Kompetenceudviklingsprojektet Folkeskolens Fællesskaber med det formål at beskrive de grundlæggende begreber, som vores forståelse af inklusion og kompetenceudvikling af skolens personale i forbindelse med inklusion bygger på. I kapitel 2 uddyber vi begrebet inklusion. I kapitel 3-5 gennemgår vi de tre kompetencer, som inklusion forudsætter: ledelseskompetence, relationskompetence og didaktisk kompetence. Endelig inddrager vi i kapitel 6 forældreperspektivet.

I kapitlerne 7-15 beskriver vi temaer og metoder, der kan bruges, når man vil arbejde i praksis med inklusion. Kapitlerne handler om modstand, refleksion i praksis, videndeling, praksisbesøg, rammernes betydning for læring, flow og opmærksomhed, simplicity, nytænkning og excellence. I kapitel 16 laver vi en kort opsamling og giver bud på, hvornår målet for inklusion er nået.

Efter hvert kapitel er der en praktisk øvelse, således at man umiddelbart kan afprøve den teori, kapitlet handler om. Øvelserne er rammesætninger og strukturerede procesbeskrivelser, som kan benyttes i et team, en kollegagruppe, på et personalemøde eller lignende. De har alle til formål at synliggøre, dele og

nytænke den viden og erfaring, der allerede er til stede. De er tænkt som inspiration til design af egne øvelser, der er tilpasset læserens lokale virkelighed, ligesom de kan bruges i den beskrevne udgave, såfremt det giver mening i den konkrete kontekst. Øvelserne har vi samlet sammen og afprøvet i forbindelse med kompetenceudviklingsforløb for pædagogisk personale og i tilsvarende pædagogiske sammenhænge, hvor der har været kaldt på skridt i nye retninger.

I kapitel 17 har vi samlet en række supplerende øvelser til hvert afsnit. Vi har endvidere sammensat et individuelt øvelsesprogram, som man har mulighed for at gennemføre, hvis man er i den situation, at man som underviser aktuelt ikke er en del af et praksisfællesskab, hvor der er mulighed for videndeling med kolleger. Generelt vil vi opfordre til, at man bruger øvelserne som inspiration. Brug dem, som de står beskrevet, eller lav dem om, så de passer til dig eller jer. Når der i beskrivelsen af øvelserne benyttes ordet 'deltager', henviser det til de personer, som bidrager i udførelsen af øvelsen. Øvelserne kan benyttes i et team, hvor deltagerne er de lærere, som teamet består af. Med få justeringer kan øvelserne benyttes sammen med en elevgruppe, hvor deltagerne således er eleverne. Endelig kan øvelserne benyttes på et personalemøde, et kursus eller en temadag for lærere, pædagoger, forældre eller andre.

Ordene 'inkluderende' og 'inklusiv' benyttes i bogen synonymt. Ordet 'inklusiv' stammer i denne sammenhæng primært fra Salamanca Erklæringen, som vi kommer nærmere ind på i kapitlet 3. Ordet 'inkluderende' benyttes i højere grad i dagligdags tale, men betyder det samme som inklusiv, hvorfor der ikke skelnes mellem de to ord. Vi indfører også det nye ord 'inklulist', som vi definerer som et menneske, der er rigtig god til at skabe inklusive (pædagogiske) miljøer.



1. KOMPETENCEUDVIKLINGSPROJEKTET FOLKESKOLENS FÆLLESSKABER

Aarhus Kommune har i skoleårene 2011-12 og 2012-13 gennemført et omfattende kompetenceudviklingsprojekt med henblik på at øge inklusionen i folkeskolen. Projektet kaldes 'Kompetenceudviklingsprojektet Folkeskolens Fællesskaber' (KFF). Det har involveret alle medarbejdere på folkeskolerne i Aarhus Kommune i forskelligt omfang fra deltagelse i to pædagogiske arrangementer til et mere omfattende kompetenceforløb for inklusionsvejledere.

Kapitlet giver en kort beskrivelse af KFF, herunder baggrunden for projektet, organiseringen af projektet og udviklingen i projektperioden. I kapitlet præsenteres således begreber og erfaringer, som er væsentlige for at få det fulde udbytte af bogen.

BAGGRUND

Baggrunden for Aarhus Kommunes kompetenceudviklingsprojekt har været et behov for videndeling og videntilførsel i forhold til inklusion. Projektet hviler på den grundlæggende antagelse, at den viden og erfaring, der skal til for at understøtte øget inklusion i skolen, i høj grad allerede er til stede blandt de professionelle lærere, pædagoger og ledere. Intentionen har derfor været at bringe denne viden i spil i form af synliggørelse af viden, videndeling og nytænkning blandt det pædagogiske personale. Sideløbende har der været tilført viden i mere kendte former som kurser, temadage, workshops osv.

Videndeling i projektet har fundet sted i den konkrete pædagogiske virkelighed og praksis. Tænkningen har været, at lærere skal møde lærere, og pædagoger skal møde pædagoger og sammen reflektere over og i praksis. Begrundelsen er, at den reflektive kompetence, som hermed opbygges og styrkes, er afgørende for at kunne være medvirkende til at udvikle bæredygtige skolekulturer. At for-

holde sig til egen praksis og tænke over, hvordan den kan fremme eller hæmme børns udvikling og læring, er en kernekompetence, når almenområdet skal klædes på til ideelt set at rumme de børn, der er.

Projektet har også haft til formål at opbygge og styrke den kreative kompetence, som er nødvendig, når man skal turde omstille sig og forlade kendte løsninger, fordi de måske ikke længere er holdbare, også selv om der ikke findes nye svar lige nu.

ORGANISERING

Organisatorisk understøttelse af inklusionstilgangen har været en hjørnesten i kompetenceudviklingsprojektet i Aarhus. Det er logisk, at indsatser, som betyder holdningsændringer, kulturfornyelse og nye tilgange, skal understøttes organisatorisk på så mange niveauer som muligt: Jo større organisatorisk forankring og opmærksomhed, man giver indsatsen, des større succesrate. I KFF har vi konstateret, at følgende organisatoriske principper har været en forudsætning for de gode resultater:

Alle er med

Alle skoler har været involveret i projektet på forskellig vis, ved at de godt 1200 lærere og pædagoger, som har deltaget på læringsugerne, kommer fra alle skoler i Aarhus, ligesom samtlige skoler har været vært for en læringsuge. Endvidere har der været afholdt pædagogiske arrangementer for alle skoler, og alle skoler har fået inklusionsvejledere, hvis funktion udvikles og forankres lokalt på den enkelte skole eller i det enkelte område. Alle lærere og pædagoger i Aarhus Kommune har således i større eller mindre omfang været berørt af projektet enten gennem læringsforløb, større pædagogiske arrangementer eller ved at være værter for gæster, der kommer og ser ens praksis. Vi mener, at KFF herved har potentiale til at være medskabere af en kulturændring i de aarhusianske folkeskoler og SFO'er, hvor de åbne døre bliver den kulturelle norm, hvor det er en selvfølge, at vi inviterer andre ind i vores praksis, og hvor det er naturligt at se andres praksis og selv at blive set i egen praksis. Ved at alle i større eller mindre omfang har været berørt af projektet, tror vi på, at muligheden for en sådan kulturændring er sandsynlig, og via denne brede indsats oplever vi, at det faglige fællesskab blandt de kompetente fagfolk omkring børnene er blevet styrket. Det pædagogiske personale har udviklet et fælles sprog for, hvordan der tales om inklusion, og de har oparbejdet en fælles re-

ferenceramme i forhold til at praktisere videndeling og reflekterende praksis. KFF er et konkret og nu gennemprøvet eksempel på, hvordan det kan blive muligt for tusindvis af lærere og pædagoger i folkeskolens almenområde at lære af hinanden og sammen reflektere i og over konkret pædagogisk praksis.

Læringsforløb

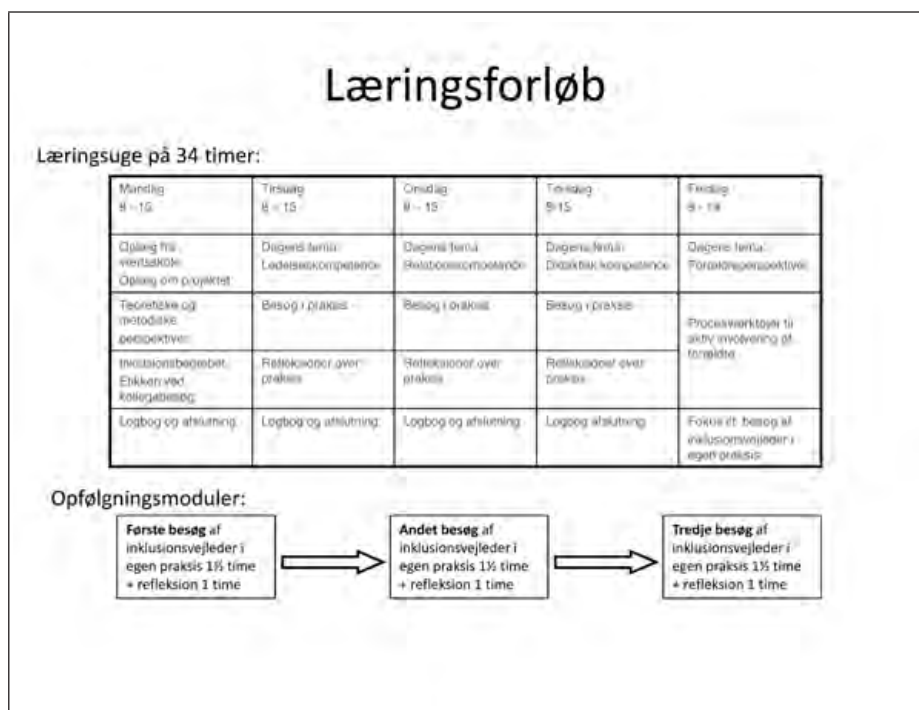
Mere end 1200 lærere og pædagoger fra hele Aarhus Kommune har deltaget i en læringsuge på en anden skole, end de sædvanligvis arbejder på. Efter deltagelse i læringsugen har hver enkelt deltager fået tre besøg i sin egen praksis af en inklusionsvejleder. Læringsugen og dette efterfølgende opfølgingsmodul har samlet set udgjort et læringsforløb.

Deltagerne på en læringsuge er lærere og pædagoger fra forskellige skoler, og ingen deltagere på holdet er ansat på den skole, hvor læringsugen afholdes. Ugens aktiviteter ledes af en procesansvarlig konsulent fra kommunens Børn og Unge-afdeling. Den procesansvarlige og ressourcepersoner fra værtsskolen giver i løbet af ugen inspirationsoplæg til deltagerne om inklusion, klasseledelse, didaktik, relationskompetence og forældresamarbejde. Hver dag i ugen har hvert sit emne. Efter oplægget bruges en del af dagen på, at deltagerne går på besøg hos lærere og pædagoger, der er ansat på værtsskolen. I løbet af disse besøg ser deltagerne på ukendte kollegers undervisning, og efterfølgende udveksler de refleksioner og kommentarer om, hvad de er blevet optaget af under besøget, og hvad de har lært. Dette reflekterende møde mellem praktikere er en organisatorisk hjørnesteen i kompetenceudviklingsprojektet, samtidig med at det er noget, der skal turdes, læres og gøres.

Den resterende del af dagen bruges til at videndele, erfaringsudveksle og nytænke egen læring i forhold til de temaer, der er på dagsordenen den pågældende dag. Herved får alle deltagere på en læringsuge ikke blot ideer med hjem til, hvordan de kan gøre noget anderledes, men de får også mulighed for at synliggøre og blive bevidstgjort om egne kompetencer og ressourcer. Denne del af læringsugen styres af den procesansvarlige, som står for den strukturerede og systematiske rammesætning.

Efter læringsugen får deltagerne besøg af en inklusionsvejleder i deres egen praksis. Her er der mulighed for at dele tanker og ideer om deres egen konkrete virkelighed i skolen. Her er formålet at understøtte den inklusive kultur i både tænkning og handling lige netop i den gruppe, med de børn, den/de voksne, det/de rum og de materialer, som læreren eller pædagogen står med lige nu.

Herved synliggøres endnu en gang den enkelte lærer og pædagogs kompetencer og ressourcer, og de får hjælp til, at nye ideer og forståelser virkeliggøres. Der er således gennem hele læringsforløbet tale om en vekselvirkning mellem at se andres praksis og selv at blive set i egen praksis – mentalt såvel som helt konkret.



Figur 1. Skematisk oversigt over et læringsforløb i KFF.

Vi definerer pædagogik som 'et møde mellem mennesker', og med den definition vil svaret på den konkrete udfordring altid ligge i nuet, i det konkrete møde, i den konkrete situation og den konkrete kontekst. Hertil kommer, at der i praksis naturligvis trækkes på mange teoretiske tilgange og metodikker, og at praksis netop kræver en kombination af flere teoretiske positioner. Når lærere møder lærere, og pædagoger møder pædagoger i KFF, og her får mulighed for i en ligeværdig relation at give viden og erfaring om læring og pædagogik fra sig, får de lov til at være eksperter på deres eget fag, og de får mulighed for at stille skarpt på egne faglige kompetencer.

Inklusionsvejledere

Inklusionsvejledernes læringsforløb sker gennem hele projektperioden, samtidig med at de yder det meget væsentlige bidrag i forhold til andre læreres og pædagogers læringsforløb at lave opfølgningsmodulerne. Kvalificeringen til at fungere som inklusionsvejleder begynder med en læringsuge, svarende til den, som en tredjedel af kommunens lærere og pædagoger deltager i, og som er beskrevet ovenfor. Ud over læringsugen indeholder inklusionsvejlederforløbet også fire centralt tilrettelagte temadage samt fire årlige netværksmøder med andre inklusionsvejledere, som ledes af en procesansvarlig. Hertil kommer, at de kommende inklusionsvejledere netop skal på besøg hos lærere og pædagoger, der har været på læringsuge, hvorved de får mulighed for at opøve deres kompetence til at lave kollegabesøg og i den efterfølgende reflekterende samtale at stille skarpt på den viden og de kompetencer, der er til stede, og lære heraf. Hver inklusionsvejleder skal besøge ti kolleger tre gange. Hvert af de tre besøg har sit eget faglige fokus: Et besøg har fokus på ledelse, et på relationer og et på didaktik.

Inklusionsvejlederne bliver organisatorisk set frontfigurer for understøttelse og innovation af lokale inkluderende skolekulturer. De bliver sparringspartnere for de lærere og pædagoger, der har været på læringsuge, og de bliver derved også fremtidssikringen for inklusionsindsatsen. De er 'kulturhjælpere', der holder lærere og pædagoger fast på den nye kulturs åbne døre og reflektive praksis. De over sig i at kunne stille de spørgsmål, som deres lokale arbejdsplads har glemt at stille, i at stille skarpt på de 'blinde pletter', i at opdage de uudnyttede vidensressourcer, deres lokale område er i besiddelse af, og i at etablere fora for fortsat videndeling og refleksion med udgangspunkt i den konkrete, lokale og praktiske hverdag.

Inklusionsvejlederen er således ikke en traditionel ekspert i inklusion, men skal derimod blive ekspert i refleksionshjælp og i hjælp til at finde nye veje, når man som skole, lærer eller pædagog vil øve sig i en ny praksis. De bliver rollemodeller ved at være reflekterende praktikere, der har fokus på det, der virker i den konkrete praksis, og det, vi alle ønsker mere af.

Procesansvarlige

De procesansvarlige holdledere for læringsugerne er centralt ansatte konsulenter og psykologer fra Aarhus Kommunes Børn og Unge-afdeling, som ud over opgaven som procesansvarlige på læringsugerne også udgør det organisatoriske

link til inklusionsvejlederne, idet de deltager aktivt i inklusionsvejledernes kvalificeringsforløb.

UDVIKLING SOM RINGE I VANDET

De bærende principper og de faglige hjørnestene i KFF danner afsæt for en pædagogisk holdnings- og metodeudvikling, der giver mening i pædagogiske miljøer og i læringsmiljøer generelt. Derfor skete der i løbet af kompetenceudviklingsprojektets første halvdel i skoleåret 2011-12 en videreudvikling af dets indhold, rammer og logistik, således at der efterfølgende blev arbejdet med struktureret videndeling og refleksioner i og over praksis i hele 0-18-årsområdet. Pædagoger i vuggestuer, børnehaver, dagplejer, klubber og fritidstilbud blev fra sommeren 2012 inddraget i projektet, der derfor blev omdøbt til 'Fællesskaber for Alle'. Projektets ideologi, metode og praksis spredte sig nu som ringe i vandet til andre kommuner og organisationer, der har kompetenceudvikling af professionelle som mål. Flere steder sker det med et andet overordnet tema end inklusion, for det er ikke temaet for kompetenceudviklingen, der er afgørende. Det er derimod holdningen og handlingen, der er afgørende.

NÅR PÆDAGOGIK DEFINERES SOM ET MØDE MELLEM MENNESKER...

INKLUSION ER ALLES ANSVAR. Vi har brug for hinanden i det faglige praksisfællesskab for at blive bedre til at blive bedre. I denne bog argumenteres der for, at den viden, erfaring og ekspertise, der skal til for at løfte inklusionsopgaven, i høj grad allerede er til stede i den danske folkeskole. Den enkelte lærer og pædagogs individuelle viden og erfaring bør derfor i højere grad deles og synliggøres, således at den kan gøres kollektivt tilgængelig og herved blive genstand for nytænkning.

GØR DET. Med afsæt i erfaringer fra Aarhus Kommunes kompetenceudviklingsprojekt Folkeskolens Fællesskaber anviser denne bog en række nye og alligevel gennemprøvede og meget praksisnære principper for professionsudvikling. Lærere og pædagoger kan her finde inspiration til, hvordan struktureret videndeling, rammesat nytænkning og vedvarende refleksion i og over praksis kan blive mulig i det daglige pædagogiske virke.

WWW.DPF.DK



9 788777 068799

PSYKOLOGI
ORGANISATION
PÆDAGOGIK



DANSK
PSYKOLOGISK
FORLAG